

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Soška legija – domoljubna predstava, vojaški polom (Vojaško-varnostna analiza)

O vseh slovenskih vojaških legijah sem doslej nekaj vedel in tudi napisal¹, le o Soški legiji zelo malo. Namreč, po Cobissu je zapis o »Soški legiji« (avtor dr. Damnjan Guštin) najti samo v ES št. 11, 1998, ki pa je dokaj splošen in ne vsebuje potrebnih vojaških kazalcev.

Dr. Lavo Čermelj
(Vir: Google, Slike)

Zato sem bil tem bolj vesel in presenečen, ko sem v knjigi dr. Lava Čermelja² *Ob tržaškem procesu 1941* (Mladinska knjiga, Ljubljana 1962), naletel na posebno poglavje *Soška legija*, kjer na str. 14–20 nudi podroben in zanimiv zapis o celotnem dogajanju.

¹ Marijan F. Kranjc, *Plava garda*, Pro-Andi, Maribor 2006 – Ilegalne polvojaške organizacije Slovenske zaveze: Slovenska legija (6.000-7.000), Sokolska legija (700-900), Narodna legija (300), Pobratim (500), častniška skupina (400), pozneje »Legija smrti« (četniška formacija) – nikjer pa nisem zasledil Akademske legije (razen 1848 na Dunaju).

² **Dr. Lavo Čermelj** (1889–1980), fizik, astronom in pisatelj, iniciator Soške legije, tigrovec in partizan.

Zato ga tudi povzemam (poševni tisk) in dopolnjujem s potrebnimi podatki:

Navdušenje prostovoljcev v Ljubljani – 6. aprila 1941:

- *Ko je Italija sredi leta 1940 stopila v vojno na strani Nemčije, so vsi Primorci vedeli, da napočil odločilni trenutek, ko bo treba (z orožjem) povrniti Trst in Gorico ter celotno ozemlje, ki nam je bilo krivično odvzeto z Rapalsko pogodbo.*
- *Ni bilo sicer znano kakšno bo stališče Jugoslavije, vendar se je že januarja 1941 vedelo, da bo Jugoslavija napadena s strani Nemčije in Italije.*
- *Razmere so bile neugodne, saj so bile vse primorske organizacije razpuščene, predsednik konfiniran, dr. Čermelj pa je dobil ukaz, da se vzdrži javnega delovanja.*
- *Delo se je nadaljevalo. Zavzeto je stališče, da se primorski Slovenci in Hrvatje, ki živijo v Jugoslaviji in niso vojni obvezniki zberejo v posebno prostovoljno enoto. VKJ je bila proti tej ideji, verjetno pa tudi obveščevalna služba VKJ.*
- *Akcijo za formiranje prostovoljne enote so v Ljubljani vodili dr. Drago Marušič³, Ivo Sancin⁴ in dr. Lavo Čermelj. Ustanovili so razne odbore, izdelovali načrte za osvoboditev Primorske, zbirali materialna sredstva, tudi za pomoč družinam, itd.*
- *Državni prevrat 27. marca 1941 je samo pospešil priprave. Veze z Beogradom so bile sicer prekinjene, ljubljanske vojaške oblasti⁵ pa so menda prepričevali, da se GŠ VKJ strinja z akcijo prostovoljcev.*

**Dr. Ernest Turk, rez. major VKJ,
poveljnik Soške legije**
(Vir: Google, Slike)

³ **Dr. Drago Marušič** (1884–1964), pravnik, senator in poslanec, tigrovec in partizan.

⁴ **Ivo Sancin** (1872–1954), kmetijski strokovnjak, tigrovec in partizan.

⁵ V Ljubljani sta bili poveljstvi: Dravske divizijske oblasti – poveljnik **Ljubomir Stefanović**, div. general in Triglavске divizije – poveljnik **Dragiša Pandurović**, div. general (stiki z banom Natlačenom); v Mariboru pa poveljstvo Dravske divizije – poveljnik **Čedomir Stanojlović**, div. general. Aprila 1941 je bila formirala tudi 7. armada v Zagrebu – poveljnik **Dušan Trifunović**, div. general, pod katero so prišle enote Dravskega in delno Savskega divizijskega območja.

- Dne 6. aprila 1941, ko so Nemci že bombardirali Beograd, je vodstvo v Ljubljani prek radia pozvalo primorske Slovence in Hrvate, naj vstopijo med dobrovoljce. Zbor v Narodnem domu v Ljubljani 7. aprila je bil veličasten, odziv pa presenetljiv. Večina je že prišla opremljena za na pot, tudi s hrano.
- Nemški radio iz Gradca je prostovoljcem zagrozil s sankcijami, Italijani pa se niso oglasili (napadli so šele kasneje).

Štab Soške legije v Novem mestu in Zagrebu – 7. aprila 1941

- Dne 7. aprila 1941 sta dr. Lavo Čermelj in prof. Ernest Turk⁶, rez. major VKJ, sedaj poveljnik Soške legije, odpotovala v Novo mesto, kjer se je nahajalo poveljstvo LVO, radi obvestila o formiranju legije in pripravam za prihod. Popoldne pa sta odpotovala v Zagreb, da o ustanovitvi obvestita poveljstvo 7. armade. Ker poveljnik general Šturm – Jurišič⁷ ni bil v Zagrebu, sta obiskala generala Leona Rupnika⁸ na Trgu Sv. Marka v Zagrebu.

Leon Rupnik, div. general VKJ
(Vir: Google, Slike)

- Dr. Čermelj je generala Rupnika spoznal dve leti prej v Ljubljani, ko je posredoval glede mesta bivanja Primorcev v Dravski banovini (izven 50 km pasu od meje z Italijo), ko je Rupnik odvrnil, da lahko ostanejo, če so pobožni in člani JRZ, katere član je bil tudi dr. Anton Korošec). General Rupnik ju je hitro odpravil h generalu Jurišiču, ker ga je pred pisarno čakala patrulja z zajetim nemškim padalcem ...
- General Jurišič ju je sprejel in pazljivo poslušal o ustanovitvi Soške legije. Ko je slišal, da je med njimi mnogo dijakov, je obljubil, da se bo za njih posebno zavzel, da

⁶ **Dr. Ernest Turk** (1895–1979), zgodovinar, rez. major VKJ, predsednik rezervnih častnikov VKJ in soavtor knjige Kladivarji, Ljubljana 1936.

⁷ Napačno! Šlo je za armadnega generala **Jurišiča Ž. Pantelija - Panta** (1881–1960), v pokoju od marca 1940, ki je bil 3. 4. 1941 reaktiviran in postavljen za poveljnika 4. armadnega vojnega območja v Zagrebu, 10. 4. pa so ga v Petrinju zajeli ustaši in izročili Nemcem. Dr. Čermelj ga je zamenjal za generala **Pavla Šturma - Jurišiča** (1848–1922), sicer nemškega dobrovoljca in znanega srbskega generala.

⁸ **Leon Rupnik** (1880–1946), divizijski general VKJ, načelnik štaba 1. skupine armad v Zagrebu, nemški ujetnik, italijanski interniranec, župan Ljubljane, inšpektor slovenskega domobranstva, 1946 obsojen na smrt kot vojni zločinec.

se jim ne zgodi kot beograjskim dijakom pred prvo svetovno vojno, ko so jih neizurjene pošiljali na fronto.

Prihod Soške legije – 2.000 pripadnikov v Novo mesto – 8. 4. 1941:

- *V torek 8. aprila 1941 so se z vlakom pripeljali pripadniki Soške legije iz Ljubljane, iz Maribora je močno skupino pripeljal dr. Stanko Kovačič. Tako se je tisti dan zbralo v Novem mestu prek 2.000 pripadnikov Soške legije. Med njimi je bil tudi sin dr. Čermelja, ki se je uspel vrniti iz Beograda po nalogu vodstva legije.*
- *Popoldan istega dne se je dr. Čermelj v družbi dr. Marušiča odpravil v Zagreb h generalu Jurišiću, ki je odredil naj se Soška legija odpravi proti Karlovcu, vsi visokošolci pa naj pridejo v Zagreb, da bodo blizu poveljniku.*

Jurišić Pantelija, armadni general
(Vir: M. Bjelajac, Generali VKJ)

- *Med potjo v Zagreb sta opazila znake razsula VKJ, med bivanjem pri generalu Jurišiću pa sta poslušala dolg telefonski pogovor z nekim ustaškim predstavnikom, ki je generala celo žalil.*

Soška legija se odpravi v Karlovac, študentje v Zagreb – 9. april 1941

- *V sredo 9. aprila se je Soška legija odpravila v Karlovac, študentje pa v Zagreb. Sprejem ni bil spodbuden.*

Vodstvo Soške legije se odpravi v Bosno – zaustavljeno v Slunju – 9/10. 4. 1941

- *Dr. Čermelj je skupaj z dr. Marušičem in v spremstvu novinarja dr. B. Vrčona in odvetniškega pripravnika Maksa Rejca zapustil Karlovac na poti v Bosno. Voznika sta bila R. Pavletič iz Trsta in Štuler.*

- *Pred Slunjem so jih ustavili ustaše z župnikom Nišičem na čelu, ki je vihtel puško po zraku. Odpeljali so jih v neko gostilno, kjer so bili člani neke vojaške bolnice iz Maribora, med njimi tudi Joco Turk, član gledališča z krvavim lice. Bili so dejansko ujetniki ustašev. Dr. Marušič je slekel uniformo rez. častnika VKJ in obleke civilno obleko dr. Čermelja, ki jo je nosil v kovčku.*
- *Dr. Čermelj je poznal delovanje ustašev v Trstu pod italijanskim patronatom. Navaja trgovino z orožjem Angelini & Bernardon v ulici Sv. Nikole. Mladi Giannino je bil italijanski vohun. Pri njem je delal Josip Šturm, Čermeljev prijatelj, ki je kopije poročil pošiljal dr. Čermelju, ta v ObS VKJ. Zagrebška policija je obvestila tržaško, da VKJ dobiva poročila iz samega podjetja. Tako je bil Šturm leta 1929 aretiran in poslan za pet let v konfinacijo na otok Ponza. Ugotovilo se je tudi, da je bil kralj Aleksander v Marseillu ubit s pištola iz podjetja Angelini v Trstu!*
- *V četrtek 10. aprila je dr. Čermelj obiskal župnika v Slunju, ki pa jim ni dovolil nadaljevanje poti v Bosno, temveč samo povratek v Karlovac. S seboj so vzeli nekega mladega slovenskega zdravnika in srbskega medicinca.*

Vodstvo Soške legije se vrača prek Karlovca v Slovenijo – 11. aprila 1941:

- *Po prihodu v Karlovac, ki je bil že pod ustaškim poveljstvom, so zvedeli, da so se pripadniki Soške legije razbežali, mnoge, ki so se vrnili v Ljubljano so zajeli Italijani, ostali pa so se skrivali in so pozneje odšli v partizane.*
- *Posebno žalostna je bila usoda visokošolcev v Zagrebu, ki so se pred podivjani ustaši reševali s skokom iz vojašnice (Čermeljev sin se je teden dni skrival in dvakrat preplavam Savo, da je prišel do babice v Krškem).*
- *Pijani ustaški poveljnik v Karlovcu jim je dovolil prebiti noč v Karlovcu, kjer jim je pomagal Ferletič, predsednik primorskega emigrantskega društva v Karlovcu.*
- *V petek 11. aprila so nadaljevali pot v Slovenijo. Ustavili se v Vavta vasi, kjer so zavetje dobili v neki zidnici. Šoferja sta se odpeljala v Ljubljano.*

Poveljnik formalno razpustil Soško legijo, ker je razpadla – 12. april 1941:

- *12. aprila je poveljnik tudi formalno razpustil Soško legijo.*
- *Tu so neopaženo prebili tudi velikonočne praznike, saj so se po cestah premikale italijanske kolone. Domačini so z župnikom zbežali v gozd pred »srbskimi vojaki«!*
- *Sredi tedna so odšli peš do Dvora in Žužemberka, nato pa z avtobusom v Ljubljano.*
- *V soboto 20. aprila 1941 je bil dr. Čermelj aretiran, že prej pa dr. Ferdo Majaron. Naslednji dan so aretirali Iva Sancina. V zaporu je bil tudi ing. Janko Mačkovšek.*
- *Dne 28. aprila 1941 je prišel poseben ukaz iz Rima za izolacijo dr. Čermelja.*
- *Dne 29. aprila 1941 ga je zasliševal karabinjerijski kapetan Anacleto Onnis. Italijane je predvsem zanimal seznam, ki naj bi ga sestavil dr. Ivan Marija Čok o Primorcih, ki naj bi pomagali VKJ kot »peta kolona«. Seznam so Nemci našli v GŠ VKJ in ga izročili Italijanom. Po vojni je dr. Čok zatrdil, da takšnega seznama ni delal ...*
- *Glavno je bilo vprašanje, kdaj je zadnjič videl Danila Zelena, pa je dr. Čermelj odgovor, da je tega več mesecev nazaj. Onnis je to zavrnil in dodal, da je imel Zelen nekaj dni pred napadom Italije sestanek z majorjem S. in nekim kapetanom v prostorih Manjšinskega inštituta. Dr. Čermelj je to zanikal, pa mu je kapetan Onnis povedal, da sta to navedla major S. in kapetan, ki sta njihova ujetnika v Ajdovščini.*

(Tri leta po koncu vojne se je major S. opravičil dr. Čermelju, razgovor s kapetanom X pa je dr. Čermelj zavrnil).

- Sredi maja mu je kapetan Onnis povedal, da je Zelen padel. Občudoval pa je njegovo mater, ki je zanikala, da je mrtvi njen sin.

Pričevalci o Soški legiji:

Pričakoval sem, da bom v Cobissu našel zapise številnih pričevalcev o Soški legiji, Rezultat je bil porazen. Bolj slučajno sem našel samo enega pričevalca, pa ga tudi predstavljam kar z zapisom v SPBL (snopič 9), in sicer:

MARINČIČ Ivan, časnikar in pisatelj, r. 18. avg. 1907 v Zagorju na Pivki, u. 31. jul. 1975 v Gor. Ob izbruhu druge svet. vojne se je zaradi zdravja vrnil v Lj. Tu je na prošnjo dr. L. Čermelja (PSBL I, 225-29) sestavil seznam primor. emigrantov, ki je služil za ustanovitev Soške legije. 1941 se je vključil v Soško legijo, po razpustu se je vrnil v Lj., jun. 1941 pa so ga faš. ponovno aretirali in preko zaporov na Reki in v Trstu poslali v internacijo v Isernijo v Abrucih. Po it. zlomu 1943 se je rešil in stopil v službo pri Zavezniški vojaški upravi v It. (Campobasso, Ancona, Padova) in pozneje v Trstu kot tolmač za angl., it. in slov. (1943-45). Potem je delal pri prosv. organizacijah v Trstu, od sept. 1946 kot časnikar pri PDK. Od 1949-60 je bil glavni in odg. ur. tednika Soča v Gor., nato ur. pri podružnici PDK v Gor. do upokojitve 1971. **Tako se je začelo: Spomini na Soško legijo**⁹.

Zato si velja pobliže pogledati njegove spomine in poglede na dogajanja okrog Soške legije in predvsem znotraj nje.

TAKO SE JE ZAČELO
SPOMINI NA SOŠKO LEGIJO

MARINČIČ IVO

Nedelja 6. aprila 1941. Že med tednom smo bili obveščeni vsi Primorci iz Ljubljane in bližnje okolice: Bodite pripravljene, da se odzovete, ko vas bomo klicali! Za nedeljo popoldne je bil napovedan množični sestanek v veliki dvorani Narodnega doma. Ob določeni uri je bila dvorana nabitó polna. Vsa Primorska si je dala danes tukaj sestanek. Trst, Gorica, Kras, Pivka, vse je bilo tu zastopano. Srečali so se znanci, ki se niso videli morda deset let ali tudi več, odkar jih je nemila usoda pregnala iz rodnega kraja. Pozdravljanja in vprašanj ni bilo ne konca ne kraja.

Vendar je nad vsemi in nad vsem krožila ena sama misel, eno samo vprašanje:

Krvava igra se je pričela in bo šla svojo pot: ali bosta ob koncu Trst in Gorica svobodna; al bo fašizem strt? — Skoro na vseh obrazih in v vseh očeh si čital isto misel, isto vprašanje, ki ga je pa le malokdo izrekel, kakor da bi se bal, da glasna beseda že v kali ne zatre tistega upanja, ki je s plahim plamenčkom zagorelo v srcu.

Na oder je stopil govornik z depešo v roki. Ljudje okrog njega so bili izredno živahno razgibani. Po dvorani je nastala tišina. Govornik je razgrnil papir in čital: „Pravkar smo prejeli sledeče sporočilo iz Beograda: Danes, v zgodnjih jutranjih urah, je Sovjetska zveza podpisala z Jugoslavijo prijateljski in nenapadalni

37

⁹ Marinčič Ivo, *Tako se je začelo, Spomini na Soško legijo*, Koledar Gregorčičeve založbe za navadno leto 1947, Trst 1946, str. 37-42.

Ivo Marinčič, *Tako se je začelo, Spomini na Soško legijo*
(Vir: Koledar Gregorčičeve založbe za 1947, Trst 1946)

Navajam njegove glavne poudarke in misli:

- *Nedelje 6. aprila. Že med tednom smo bili obveščeni vsi Primorci: Bodite pripravljene ko vas bomo klicali. Za popoldne je bil v dvorani Narodnega doma množični sestanek. Vsa Primorska je bila zbrana ...*
- *Nad vsemi je krožila samo ena misel: ali bosta Trst in Gorica svobodna ali bo fašizem strt?*
- *Prvi govornik je prebral depešo: Sovjetska zveza je podpisala z Jugoslavijo prijateljski sporazum. Vzkliki Sovjetski zvezi in proti fašizmu!*
- *Drugi govornik je razglasil, da se ustanovi Soška legija, katere poveljnik bo major Turk – solunski dobrovoljec, invalid. Začelo se je vpisovanje, ki je trajalo še drugi dan. Za naš dom gre, za naše Primorje.*
- *Po radiu dobili navodila, da se 8. aprila popoldne zberemo pred Narodnim domom. Razporedili smo se v vrste in stotnije. Tone iz Brd je prišel s harmoniko. Proti večeru smo se vkrcali na dolgi vlak. Dekleta so nam delila vina in cigaret. Od Grosupljega smo zaslišali letala. Strojnice so zaregljale. Ognjeni krst. Pozno zvečer smo dospeli v Novo mesto.*
- *Drugi dan, v sredo, zopet popisovanje in razdeljevanje v stotnije po 100 mož. Vsaki stotnji je bil imenovan poveljnik izmed prostovoljcev. Tudi mene so izvolili za poveljnika.*
- *Tretji dan, v četrtek popoldan odhod z vlakom proti Karlovcu. V Metliki slišali novice, da so Nemci že v Zagrebu. Nismo verjeli in smo šli dalje. Na Hrvaškem, na postaji Bubnjarci smo zvedeli, da ne moremo naprej. Prihajale so novice, da so nemški tanki že v Karlovcu in da prodirajo proti Gorjancem. Med prostovoljci je nastala zbežnost. Nekateri so plezali na tovarne vagone in se vračali nazaj.*
- *Kot poveljnik stotnije sem stopil do majorja Turka, ki ni nič vedel in je čakal navodila. Proti polnoči smo dobili ukaz za vrnitev. Vlak se je obrnil proti Beli krajini. Major Turk je povedal naslednje: »Izdaja na severni meji – zato so Nemci že v Zagrebu in Karlovcu! Ne moremo naprej! Skrijte se kje na deželi ali se vrnite domov. Zbrali se bomo zopet, ko bo prišel čas za to. Nasvidenje!«*
- *Vlak nas je popeljal do Metlike. Potem smo pot nadaljevali peš. Vojska je bila v razsulu. Nemci so bombardirali Novo mesto. Hiše so gorele, slišale so se detonacije. Naenkrat je završalo: Nemci prihajajo! Tri oklepna vozila. Mladi poveljnik je vprašal kdo je poveljnik? Oglasil se je sivolasi slovenski general X. Vojakom je prenesel nemški ukaz: takoj naj predajo orožje! Mnogi so poljubili puško preden so jo predali. Žalostni in sramotni konec. Nekaj častnikov VKJ je zaseglo avtobus, da bi se prebili do Bosne, v gore in gozdove, kjer so nemški tanki brez moči ...*
- *S Tonetom sva se znašla na kamionu, ki nas je popeljal do Ljubljane. Z nami je bil tudi major Turk. Še vedno v uniformi je bil vase zaprt in je molčal. V Trebnjem smo počivali. Proti večeru smo prišli do mitnice na Dolenjski cesti in se molče razšli.*
- *Mesto je bilo mirno. Pred glavno pošto je bila postavljena težka Breda in ob njej trije italijanski vojaki. Eden je bil Slovenec – glas mu je drhtel, zalila ga je rdečica.*

- *Molče sem krenil proti domu. Ali je res končano? Ne, tako se ne more končati! Še tisto jesen so oživele gozdovi od Triglava do Balkana. Od vseh strani so se shajali borci. Vstala je – Nova Jugoslavija.»*

Nobenega zapisa niti pričevanja nisem več potreboval.

Komentar in zaključek

Nekateri akterji menijo, da je bil nastop Akademске, Sokolske in Soške legije znak upornosti slovenske (študentske) mladine, ljubezni do domovine in pripravljenosti, da se upre okupatorju. Ostale legije (Slovensko, Narodno, Pobratim.) ne štejem, ker je šlo za strankarske polvojaške organizacije

O tem sicer ne more biti nobenega dvoma. Gre za velike besede o patriotizmu oz. po novem domoljubju, vendar ko pogledamo, kako so omenjene legije dejansko nastopile in kaj so prispevale v boju proti okupatorju, bomo na žalost spoznali, da je šlo za očiten vojaški polom, ki so ga povzročili neodgovorni »voditelji« teh legij, pa tudi zgodovinarji, ki teh dogajanj niso strokovno ovrednotili, da bi tako ugotovili pravo resnico.

Namreč, napake je treba ugotoviti, da se v prihodnosti ob podobnih okoliščinah ne bi ponavljale.

Ob samem napadu Nemčije na Jugoslavijo 6. aprila 1941 javno pozivati dva do tri tisoč Primorcev, naj se kot prostovoljci zoperstavijo oboroženi nemški vojski, je bilo povsem nespametno in tudi neodgovorno dejanje.

Vodje primorskih emigrantov dr. Čermelj, dr. Marušič in Sancin so vendarle bili toliko razgledani, da so vedeli za moč nemškega Wehrmachta v dotedanjih vojaških operacijah v Evropi, zato je bilo povsem iluzorno, da bi se vojaško neusposobljeni prostovoljci lahko uspešno zoperstavili dobro oboroženim nemškim enotam in njihovi doktrini »blickriga«. Tudi, če bi dobili orožje ...

Skoraj sem prepričan, da omenjeni vodje Primorcev, niso imeli nikakršne odobritve predstavnikov VKJ v Ljubljani (saj po vojnem načrtu tudi ni bilo načrtovano). Ker je bil takratni major Drago Slekovec, načelnik ObC VKJ v Ljubljani premeščen 1. aprila 1941 v Niš, dr. Čermelj pa je bil njegov tajni sodelavec, ne verjamem, da je novi načelnik ObC major Stefanović odobril kakršno koli zbiranje prostovoljcev v tistem povsem neprimernem trenutku nemške agresije na Jugoslavijo.

Namreč, z nenadno nemško agresijo na Jugoslavijo, so v VKJ začeli veljati vojni zakoni, sama vojska pa se znašla v fazi javne mobilizacije in koncentracije sil. Samo premeščanje na vojne lokacije in vojne razmere niso dopuščale nobenih nenačrtovanih postopkov in akcij, najmanj pa zbiranje in prevažanje (neizurjenih) prostovoljcev.

Rez. polkovnik Viktor Andrejka, prvi načelnik ObC VKJ v Ljubljani, ki je prvi imel na zvezi dr. Čermelja kot tajnega sodelavca (za druga dva ne vem), kot izkušen vojak in obveščevalec gotovo ni odobral aktivnosti v zvezi s Soško legijo, saj je kot banov vojaški svetovalec in mestni svetnik v Ljubljani imel nalogo nadzorovati dogajanja na terenu po umiku VKJ (varovanje skladišč in objektov na prometnicah – mostov).

Dr. Marko Natlačen, ban, je tiste dni obiskoval vojaška poveljstva na vojnih lokacijah s ciljem, da VKJ pri umiku proti Bosni ne poruši objektov na prometnicah (mostove), celo, da se sklene premirje s poveljstvom nemškega korpusa, ki je že vkorakal v Celje ...

Ne vem sicer kakšen je imel odnos do akcije primorskih veljakov, zdi se mi, da kot njihov rojak vseeno ni smel prepovedati javnega zbiranja in prevažanja po železniški progi Ljubljana–Novo mesto.

Kot ban Dravske banovine je še vedno imel policijsko oblast in je lahko prepovedal zbiranje velike množice primorskih prostovoljcev, tudi zaradi groženj nemškega radia iz Gradca, da bo nemška vojska kaznovala akcijo Primorcev.

Zbiranje prostovoljcev, ki niso imeli nobene vojaške izkušnje niti so bili oboroženi, je bilo za mnoge domoljubno dejanje in všečna predstava za njihove samozvane voditelje, vendar je bilo z vojaškega stališča povsem nepotrebno dejanje. General Rupnik jih je v Zagrebu povsem upravičeno zavrnil in jih poslal k srbskemu generalu, ki tega ni želel storiti ...

Končni rezultat je znan: Soška legija je po dveh dneh zbiranja in popisovanja v Ljubljani in po dveh dneh prevažanja do hrvaške meje, tudi brez bojnega stika z nemško vojsko in ob grožnjah pijanih ustaških »stožernikov« v Karlovcu in Slunju, enostavno razpadla.

Namreč, sami Primorci – soški legionarji so kmalu uvideli, da so bili pripeljani v povsem nemogočo situacijo, zato so se sami začeli vračati domov. Idejni vodje legije so obiskovali generale VKJ v Zagrebu, ki so imeli kopico nalog zaradi neuspešne obrambe na frontah in hitrega prodora nemške soldateske in ustaškega divjanja na Hrvaškem.

Nemočni poveljnik Soške legije rez. major VKJ dr. Ernest Turk je sicer 12. aprila 1941 na nekem travniku v okolici Novega mesta, še vedno pa v uniformi VKJ, tudi »uradno« razpustil »svojo« legijo. Čeprav nisem našel njegovih spominov na ta dogodek, sem prepričan, da je predvsem obžaloval trenutek, ko je sprejel zelo odgovorno vlogo poveljnika, pri tem pa ni imel nobene strokovne pomoči (izurjenih vojaških starešin), predvsem pa, ker je bil poveljnik neoborožene legije, prepuščen spremenljivim vojnim razmeram (vodje so bili v Slunju, da bi izsilili pot Soške legije celo v Bosno!).

Ker je bil dr. Turk tudi sam dobrovoljec srbske vojske leta 1915 in soudeleženec uspešne solunske ofenzive v sestavi Jugoslovanske divizije 1917/18, pozneje pa kot vodja slovenskih rezervnih častnikov in doktor zgodovinskih znanosti, je vsekakor moral vedeti, da domoljubna evforija in gesla voditeljev prostovoljcev, niso dovolj za uspešno vojaško akcijo takšnih enot. Končno, tudi general Jurišić – Panta (ne pa Jurišić – Šturm!) jih je v Zagrebu opozarjal na katastrofo srbskih dijakov, ki so leta 1914 v podobnih

okolščinah hoteli pomagati napadeni srbski vojski – bili pa so vojaško neizurjeni in so postali navaden »kanonenfuter« avstrijske vojske!

Da je bilo početje iniciatorjev Soške legije povsem neprimerno in škodljivo je vidno iz zapisa Marinčiča – »poveljnika stotnije«, predvsem pa dr. Čermelja, glavnega pobudnika te akcija. Da pa je šlo tudi za neodgovorno dejanje sem se prepričal ob pripombi dr. Čermelja, da so med vračanjem v neki zidanici na Dolenjskem primerno proslavili tudi velikonočne praznike. Po stari slovenski navadi ...

Tragično in žalostno, toda resnično!